

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Felicia Eckerman

Ogiltigförklaring av aktieteckning

Möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning med åberopande av
allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Johan Adestam

Termin: HT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte	4
1.3 Avgränsning	5
1.4 Metod	5
1.5 Forskningsläge	6
1.6 Material	6
1.7 Disposition	6
2 INTRESSEFÖRHÅLLET I AKTIEBOLAG	8
2.1 Allmänt om aktiebolaget som bolagsform	8
2.2 Aktieteckning	9
2.2.1 Aktieteckning vid bolagsbildning	9
2.2.2 Aktieteckning vid nyemission av aktier	9
2.2.3 Förhållandet mellan aktietecknaren och bolaget	10
2.3 Aktiekapitalet	11
2.3.1 Allmänt om aktiekapitalet i aktiebolag	11
2.3.2 Aktiekapitalets funktion	11
3 ALLMÄNNA AVTALSÄTTSLIGA OGILTIGHETSREGLER	13
3.1 Allmänt om avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder	13
3.2 Starka och svaga ogiltighetsgrunder	13
4 OGILTIGFÖRKLARING AV AKTIETECKNING	15
4.1 Ogiltigförklaring enligt ABL	15
4.1.1 Ogiltigförklaring vid bolagsbildning	15
4.1.2 Ogiltigförklaring vid nyemission av aktier	16
4.1.3 Andra regler i ABL som leder till ogiltigförklaring av aktieteckning	16

4.2	Ogiltigförklaring enligt allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder	17
5	MOTIVERING TILL UTFORMNING AV GÄLLANDE RÄTT	18
5.1	Avsteg från allmänna rättsgrundsatser	18
5.2	Registreringens verkan	19
5.3	Intresseavvägning	20
5.4	Skillnad mellan starka och svaga ogiltighetsgrunder	21
5.5	Skillnad mellan ogiltigförklaring vid bildning av bolag och nyemission av aktier	22
5.6	Möjlighet att beakta investerarens intressen utan ett krav på ogiltighet	22
6	ANALYS	24
6.1	De lege ferenda	24
6.1.1	Ny marknad, nya intressen	24
6.1.2	Aktiekapitalets roll som borgenärsskydd	24
6.1.3	Skillnad mellan bolagsbildning och nyemission	25
6.1.4	Finns det tillräckligt befintligt skydd för aktietecknarna?	26
6.2	Sammanfattande slutsatser	27
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	28
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	31

Summary

A shareholder has no personal liability for the obligations of the limited company. The creditors of the company have only the company assets as a collateral for their claims against the company. Therefore, it is important that capital is contributed to the company when it is founded and that the capital stays in the company during the activity, and this to protect the creditors. Owing to this, referring to general contract law cannot annul an application for shares. If there would be possible for a misled subscriber to annul an application for shares, it is considered in jurisprudence that such annulment would lead to detriment for the creditors. This is due to the company's share capital, which would decrease because of the annulment, and the share capital is considered to be an important protection for the creditors.

A misled subscriber is therefore not considered to have the possibility to annul an application for shares with reference to general contract law. This was established by the Supreme Court in NJA 1918 p. 398 and the justifications for this have been subsequently discussed in the doctrine. A subscriber of shares has however the opportunity to pursue an action for damages against the members of the company who made the misleading action.

In this paper the motives for why a misled subscriber should have no right to reference to general contract law to annul an application for shares are questioned and if it really is considered so obvious that the interest of the creditors should go before the interest of the investors. Further, it is questioned whether the creditors are protected in the way that is asserted in jurisprudence, which is considered to justify that an application for shares cannot be annulled. The conclusion is that the justifications underlying the current law are questionable how they are considered tenable to assert that a subscriber of shares not have the possibility to annul an application for shares with reference to general contract law.

Sammanfattning

En aktieägare har inget personligt betalningsansvar för aktiebolagets förpliktelser. Bolagets borgenärer har således endast bolagsförmögenheten som säkerhet för sina fordringar på bolaget. På grund av detta är det viktigt att en sådan förmögenhet tillförs bolaget då det bildas och att denna förmögenhet sedan stannar kvar i bolaget under verksamhetens gång, detta för att skydda borgenärerna. Det är mot bakgrund av detta som en aktieteckning inte anses kunna ogiltigförklaras med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder. Om det skulle finnas möjlighet för en svikligen förledd aktietecknare att ogiltigförklara en aktieteckning anses det inom doktrinen att en sådan ogiltigförklaring skulle leda till förfång för borgenärerna. Detta på grund av att bolagets aktiekapital skulle minska i och med ogiltigförklaringen och aktiekapitalet anses utgöra ett betydande borgenärsskydd.

En svikligen förledd aktietecknare anses således inte ha någon möjlighet att vända sig till bolaget och med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder få en aktieteckning ogiltigförklarad. Detta fastslogs av HD i NJA 1918 s. 398 och motiveringarna till detta har därefter diskuterats i doktrinen. Aktietecknaren har dock fortfarande möjlighet att föra en skadeståndstalan mot de ledamöter i bolaget som företog den svikliga handlingen.

I denna uppsats ifrågasätts motiveringarna till varför en vilseledd aktietecknare inte ska ha möjlighet att åberopa avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder för att få en aktieteckning ogiltigförklarad och om det verkligen ska anses så självklart att borgenärsintresset ska gå före investerarintresset. Vidare ifrågasätts om borgenärerna verkligen skyddas på det sätt som görs gällande inom doktrinen och som anses motivera att en ogiltigförklaring inte ska kunna ske. Slutsatsen är att de motiveringar som ligger till grund för gällande rätt kan ifrågasättas huruvida de anses hållbara för att en aktietecknare inte ska ha någon möjlighet att ogiltigförklara en aktieteckning mot bolaget med åberopande av allmänna avtalsrättsliga regler.

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
Ds	Departementsserien
HD	Högsta domstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
Prop	Proposition
RH	Rättsfall från hovrätterna
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

När ett aktiebolag bildas krävs det tillskott av kapital till bolaget. Detta sker genom att stiftarna tecknar sig för aktier mot betalning.¹ Även senare, under verksamhetens gång, är det möjligt att tillskjuta mer kapital till bolaget genom nyemission. Bolaget ger då ut nya aktier mot betalning för att få in nytt kapital i bolaget.² De medel som tillförs bolaget vid en aktieteckning utgör bolagets aktiekapital som är en del av bolagets bundna kapital. Bolagets bundna kapital anses utgöra ett betydande borgenärsskydd då aktieägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser utan borgenärerna har endast bolagsförmögenheten som säkerhet för sina fordringar.³

Vad händer då om en aktietecknare luras till att teckna aktier på oriktiga grunder i bolaget? Om en aktieteckning ogiltigförklaras skulle detta leda till att aktiekapitalet minskas och detta anses vara till förfång för bolagsborgenärerna eftersom aktiekapitalet anses utgöra ett betydande borgenärsskydd⁴. Ska det finnas en möjlighet för aktietecknaren att få aktieteckningen ogiltigförklarad på grund av att han saknade kännedom om de faktiska förhållandena för aktieteckningen eller ska borgenärernas intresse av bolagsförmögenheten göra att aktietecknarens intresse får träda tillbaka?

1.2 Syfte

Uppsatsen syftar till att utreda möjligheten för en aktietecknare att få en aktieteckning ogiltigförklarad mot bolaget och särskilt med beaktande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder. Vidare är syftet med uppsatsen att undersöka gällande rätt och mot bakgrund av de skäl som framförs för gällande rätt utvärdera om dessa motiveringar är hållbara eller om det finns skäl att ifrågasätta den nuvarande regleringen och motiveringarna till denna. Mot bakgrund av detta kommer jag också framföra synpunkter på vad som kan anses som lämpliga förändringar i rättsläget.

¹ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 12 §, Lexino 2014-10-29.

² Bergström och Samuelsson 2012, s. 243.

³ Prop. 2004/05:85 s. 212.

⁴ Prop. 2004/05:85 s. 220.

I och med detta uppkommer frågor om vilka villkor som måste vara uppfyllda för att en aktieteckning ska vara giltig och i vilken mån allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler anses tillämpliga på en aktieteckning. Vidare föreligger frågan om det finns särskilda aktiebolagsrättsliga aspekter som gör att allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler inte ska anses tillämpliga på en aktieteckning. Genom besvarande av dessa frågor kommer rättsläget att beskrivas och sedan i den analytiska delen utvärderas mot bakgrund av de skäl som anses ligga till grund för gällande rätt.

1.3 Avgränsning

En närliggande fråga som ofta diskuteras när man utreder en aktietecknarens möjlighet att ogiltigförklara en aktieteckning mot bolaget är huruvida en aktietecknare har möjlighet att föra en skadeståndstalan mot bolaget på grund av felaktiga uppgifter som bolaget offentliggör vid en aktieteckning. Detta är dock inget som ryms inom min frågeställning varför denna fråga inte kommer att diskuteras något ingående i detta arbete. Inte heller ledamöternas skadeståndsrättsliga, straffrättsliga eller administrativa ansvar då en aktieteckning har skett mot bakgrund av felaktiga uppgifter som bolaget har publicerat ryms inom det syfte som denna framställning har varför detta inte kommer att behandlas något närmare. Det kommer dock beröras lite kort då man ser till aktietecknarens möjligheter att vända sig till andra än bolaget för att kräva ansvar och få sitt intresse tillgodosett. I denna framställning berörs bara aktieteckning vid bolagsbildning och nyemission av aktier, jag kommer sålunda inte att beröra utnyttjandet av teckningsoption.

1.4 Metod

I uppsatsen tillämpas rättsdogmatisk metod och rättskälreläran genom studerande av lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin för att uppfylla syftet med uppsatsen och svara på dess frågeställningar. Detta för att utreda vad som anses utgöra gällande rätt och sedan med hjälp av bakgrunden och motiveringarna till gällande rätt utvärdera om det finns grund för att ifrågasätta den nuvarande regleringen och om rättsläget borde ändras. Vad gäller möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning med avtalsrättsliga ogiltighetsregler framgår det inget i varken den aktiebolagsrättsliga eller den avtalsrättsliga regleringen om denna möjlighet varför praxis, förarbeten och doktrin har varit viktiga för att utreda och analysera rättsläget. Rättsreglerna framkommer i praxis och förarbeten och motiveringarna till gällande rätt hittas i rättsvetenskapen.

I framställningen sker först en genomgång av gällande rätt och uppsatsen kommer sedan att avslutas med en analys. På detta sätt redogörs först den allmänna uppfattningen inom doktrinen och sedan analyseras motiveringarna till gällande rätt och analysen kommer i och med detta att ledas in på en de lege ferenda-diskussion mot bakgrund av dessa motiveringar.

1.5 Forskningsläge

Möjligheten för en aktietecknare att med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder få en aktieteckning ogiltigförklarad har ofta diskuterats i samband med utredningar av prospektansvaret. Catarina af Sandeberg berör frågan i sin avhandling om prospektansvaret⁵ som är en av senare tids utredningar på området. Denna fråga har annars diskuterats inom rättsvetenskapen från den första hälften av 1900-talet. Ett av de mest kända om omnämnda uttalanden är Hjalmar Karlgrens artikel som publicerades i SvJT 1938⁶ och som fortfarande används för att motivera gällande rätt.

1.6 Material

För arbetet med denna framställning har till stor del offentligt tryck använts för att undersöka gällande rätt på området. Vad gäller motiveringar till gällande rätt har de varken framförts i förarbeten eller i praxis varför motiveringarna har varit att söka i doktrinen där skälen till rättsläget har diskuterats, dock inte alltför ingående och särskilt inte på senare år. Doktrinen är således det som ligger till grund för analysen för att utvärdera om de motiveringar som framförs är hållbara samt hur en utformning av reglerna bör se ut och vilka ändringar av rättsläget som är motiverade på grund av att skälen till gällande rätt kan ifrågasättas.

1.7 Disposition

Uppsatsen inleds med ett övergripande kapitel (2kap.) om intresseförhållanden som råder i ett aktiebolag och regler som finns för att skydda vissa aktörer. Även regler för aktieteckning vid bolagsbildning och nyemission belyses i detta kapitel. Därefter följer ett kort avsnitt (3kap.) som berör de allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunderna och dess innebörd och tillämplighet. Sedan (4kap.) kommer de regler som finns för

⁵ af Sandeberg, *Prospektansvaret - caveat emptor eller caveat venditor?* 2001

⁶ Karlgren, *Några aktiebolagsrättsliga anteckningar i anledning av ett par rättsfall*, SvJT 1938 s. 187.

att ogiltigförklara en aktieteckning att behandlas. De regler som framgår av ABL kommer att tas upp men även möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning med allmänna avtalsrättsliga regler kommer att beröras. Därefter (5kap.) kommer de motiveringar som framförs i doktrinen och som anses utgöra skälen till gällande rätt att tas upp och även de olika ståndpunkter som görs gällande inom rättsvetenskapen vad gäller möjligheten att åberopa allmänna avtalsrättsliga regler för att ogiltigförklara en aktieteckning. Till sist (6kap.) sker en analys av gällande rätt mot bakgrund av de skäl som anses ligga till grund för rättsläget och en diskussion de lege ferenda mot bakgrund av motiveringarna inom doktrinen.

2 Intresseförhållandet i aktiebolag

2.1 Allmänt om aktiebolaget som bolagsform

Aktiebolag som bolagsform kännetecknas av dess begränsade ansvar för aktieägarna då ägarna inte har något personligt ansvar för bolagets förpliktelser (1 kap. 3§ ABL). Sedan aktiebolaget har bildats och det kapital som då måste erläggas har tillförts bolaget är aktieägarna inte skyldiga att tillskjuta några mer medel till bolaget och fordringsägarna kan inte heller vända sig direkt till aktieägarna för betalning om bolaget inte är i stånd till detta.⁷ Denna bolagsform ger således aktieägarna en möjlighet att driva sin verksamhet utan att riskera mer än det ursprungligen satsade och tillskjutna kapitalet.⁸ På grund av detta begränsande ansvar för aktieägarna har bolagsborgenärerna endast bolagsförmögenheten som säkerhet för sina fordringar och det är därför viktigt att en sådan förmögenhet verkligen tillförs bolaget då det bildas och att detta kapital behålls i bolaget under verksamhetens gång. Många av de regler som finns i ABL är därför till för att skydda bolagsförmögenheten och på så vis även bolagets borgenärer.⁹ Det föreligger således en intressekonflikt mellan aktieägare och borgenärer där lagstiftaren har sett det som uppgift att skydda borgenärerna genom att införa absolut obligatoriska regler som förhindrar aktieägarna att fritt disponera över bolagets tillgångar.¹⁰

Existensen av dessa regler ligger dock inte bara i borgenärernas intresse. Reglerna anses även finnas för bolagets egen skull och komma aktieägarna till godo. Ett starkt skydd för bolagets förmögenhet gör det lättare för bolaget att skaffa kapital på kreditmarknaden eftersom kreditgivaren anser sig ha bättre säkerhet för sin fordran på bolaget om det finns ett starkt skydd för bolagsförmögenheten.¹¹

Utöver intressekonflikten mellan bolagets aktieägare och bolagets borgenärer föreligger det även en intressekonflikt mellan de befintliga aktieägarna och de nya aktieägarna. Denna uppkommer då bolaget erbjuder utomstående att teckna nya aktier i bolaget i utbyte mot kapital för att

⁷ Rodhe 2014, s. 23.

⁸ Prop. 2004/05:85 s. 196.

⁹ Rodhe 2014, s. 23.

¹⁰ Bergström och Samuelsson 2012, s. 21.

¹¹ Rodhe 2014, s. 24.

medverka till finansieringen av verksamheten. En aktietecknare har oftast mindre information om bolaget och dess verksamhet mot vad en redan befintlig aktieägare har. Osäkerheten ligger här i hur ledningen i bolaget kommer att utnyttja detta informationsövertag. En aktietecknare har ett intresse av att få tydlig information för att bedöma om han vill teckna aktier i bolaget och ta den risk det innebär. För att en aktietecknare ska kunna bedöma denna risk finns regler om prospekt. Dessa regler gäller dock endast publika bolag med noterade aktier och reglerar utformningen och innehållet i ett prospekt samt under vilka förutsättningar ett prospekt ska godkännas av tillsynsmyndigheten och offentliggöras.¹²

2.2 Aktieteckning

2.2.1 Aktieteckning vid bolagsbildning

Vid bolagsbildning sker kapitallämskott till bolaget genom aktieteckning som medför en tillskottsplikt för aktietecknaren. Aktieteckning är ett strikt reglerat avtal som innebär att tecknaren utfäster sig att betala ett visst belopp i utbyte mot aktier i bolaget. Denna strikta reglering visar sig i krav på formbundenhet och regler rörande betalning av aktieteckningen.¹³ Vid bolagsbildningen ska en eller flera bland stiftarna teckna sig för samtliga aktier i bolaget (2 kap. 3§ andra stycket ABL). Det finns således inte något tvång för en stiftare att teckna aktier i bolaget men det är samtidigt bara stiftarna som har rätt till aktieteckning.¹⁴ Vidare ska en aktieteckning ske i stiftelseurkunden (2 kap. 12§ ABL). En aktieteckning blir bindande för aktietecknaren då samtliga stiftare har undertecknat stiftelseurkunden (2 kap. 12 § ABL) och då anses också bolaget bildat (2 kap. 4§ ABL). Det är dock först vid registreringen som bolaget blir en juridisk person med egen rättshandlingsförmåga (2 kap. 25§ ABL).

2.2.2 Aktieteckning vid nyemission av aktier

Vid nyemission är det ett redan befintligt aktiebolag som har beslutat att ge ut nya aktier för att få in nytt kapital i bolaget.¹⁵ För att ett bolag ska kunna låna pengar till sin verksamhet kräver ofta kreditgivarna en viss balans mellan det lånade kapitalet och det egna kapitalet. Det kan därför vara nödvändigt för bolaget att tillskjuta mer eget kapital än det som fastställdes vid bolagets bildande och det kan då finnas behov att öka aktiekapitalet.

¹² Bergström och Samuelsson 2012, s. 22.

¹³ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 12 §, Lexino 2014-10-29.

¹⁴ Rodhe 2014, s. 31.

¹⁵ Bergström och Samuelsson 2012, s. 243.

Lika viktigt är det i detta fall, liksom vid bolagsbildning, att säkerställa att bolaget verkligen tillförs de medel som svarar mot det registrerade aktiekapitalet.¹⁶

Det är bolagsstämman som beslutar om nyemission (13 kap. 3§ ABL). Vid nyemission ska aktieteckning ske på en teckningslista som innehåller emissionsbeslutet och till denna teckningslista ska också en kopia av bolagsordningen, vissa redovisningshandlingar, styrelsens redogörelse över apportbestämmelser m.m. samt revisorernas yttrande över den nämnda redogörelsen fogas (13 kap. 13§ ABL). Kravet på att aktietecknaren ska ha rätt till en viss information innan aktieteckningen görs finns för att aktietecknaren ska känna till villkoren för aktieteckningen innan den sker så det inte i efterhand uppkommer oklarheter kring teckningen.¹⁷

2.2.3 Förhållandet mellan aktietecknaren och bolaget

Vid en aktieteckning uppkommer avtalsbundenhet för parterna i princip vid själva teckningen och en aktieteckning har många likheter med det vanliga avtalet.¹⁸ En aktieteckning anses dock inte kunna direkt kvalificeras som ett rent avtalsförhållande mellan aktietecknaren och bolaget. Detta med hänsyn till svårigheten att bestämma vem som egentligen är mottagare av aktietecknarens viljeförklaring att teckna aktier i bolaget.¹⁹ En aktieteckning anses dock, i alla fall vid nyemission, ge upphov till ett kontraktliknande rättsförhållande mellan bolaget och tecknaren.²⁰ Klarlagt är även att en aktieteckning inte är att anse som ett köp mellan tecknaren och bolaget och de köprättsliga reglerna är således inte tillämpliga på en aktieteckning.²¹ Eftersom bolaget blir en juridisk person med rättshandlingsförmåga vid registreringen uppkommer bundenhet mot bolaget först då. Innan dess framstår stiftarna och aktietecknarna sinsemellan naturligtast som avtalsparter.²²

¹⁶ Prop. 2004/05:85 s. 330.

¹⁷ Prop. 2004/05:85 s. 346.

¹⁸ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §, Lexino 2014-10-29.

¹⁹ Deuschl 2000, s. 272; Danielsson 1952, s. 80.

²⁰ SOU 1997:22 s. 227.

²¹ Prop. 1983/84:48 s. 15.

²² Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §, Lexino 2014-10-29.

2.3 Aktiekapitalet

2.3.1 Allmänt om aktiekapitalet i aktiebolag

Ett aktiebolag måste ha ett aktiekapital (1 kap. 4§ ABL). För ett privat aktiebolag krävs det ett aktiekapital om minst 50 000 kronor (1 kap. 5§ ABL) medan ett publikt aktiebolag måste ha ett aktiekapital om minst 500 000 kronor (1 kap. 14§ ABL). Eftersom aktieägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser måste det finnas regler om kapitalskydd som garanterar att bolaget alltid har tillgångar som minst svarar mot bolagets förpliktelser. Syftet med aktiekapitalet är att säkerställa att det finns en marginal mellan bolagets tillgångar och skulder. Skillnaden mellan bolagets tillgångar och skulder i en balansräkning utgör bolagets egna kapital. Det egna kapitalet kan sedan delas upp i bundet och fritt eget kapital.²³ Det bundna egna kapitalet utgörs av aktiekapitalet tillsammans med eventuell uppskrivningsfond, reservfond och kapitalandelsfond (5 kap. 14§ ÅRL). För att det bundna kapitalet ska anses vara täckt krävs det att det bokförda värdet av bolagets tillgångar uppgår till minst det bokförda värdet av bolagets skulder och avsättningar samt aktiekapitalet och eventuellt övrigt bundet kapital.²⁴ Det medel som finns kvar efter detta är bolagets fria kapital som kan delas ut som vinst till ägarna. Om det inte skulle finnas något krav på aktiekapital skulle det finnas en stor risk för att aktieägarna skulle ta hela bolagets förmögenhet i anspråk vilket skulle strida mot borgenärsintresset.²⁵ Som ovan anförts så bestäms aktiekapitalet vid bolagsbildningen men det finns möjligheter att senare både öka och minska det.²⁶

2.3.2 Aktiekapitalets funktion

Kravet på att det ska finnas en marginal mellan bolagets tillgångar och skulder har historiskt sett ansetts ha stor betydelse som borgenärsskydd. Detta eftersom aktieägarnas ansvar är begränsat till deras kapitalinsats i bolaget.²⁷ Aktiekapitalets storlek är dock inte ensamt avgörande för borgenärernas skydd och ett aktiekapital på 100 000 – 200 000 kronor anses ofta vara ett otillräckligt skydd om bolaget får ekonomiska problem.²⁸ Borgenärerna anser sannolikt att andra faktorer, så som kassaflöde och likviditet är viktigare än aktiekapitalet. Många borgenärer kräver även

²³ Prop. 2009/10:61 s. 5.

²⁴ Prop. 2009/10:61 s. 5.

²⁵ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 4 §, Lexino 2013-07-01.

²⁶ Prop. 2009/10:61 s. 6.

²⁷ Prop. 2009/10:61 s. 7.

²⁸ Prop. 1993/94:196 s. 82.

säkerheter för sina fordringar på företag genom exempelvis pant eller personlig borgen från aktieägaren.²⁹ Aktiekapitalet har också en viss funktion för aktieägarna. Om bolaget har en stor andel bundet kapital kan detta underlätta kapitalanskaffning i form av bland annat krediter.³⁰ Vidare kan aktiekapitalet ha en funktion som spärr mot att aktiebolagsformen används för oseriösa syften, så som ekonomisk brottslighet.³¹ Det framhävs även att ett krav på minimikapital minskar aktieägarnas riskbenägenhet eftersom de själva har satsat eget kapital på verksamheten och i och med det har något att förlora även om riskbenägenheten hos aktieägarna kan vara hög på grund av att det inte har något personligt ansvar för bolagets förpliktelser. Ett krav på ett minimikapital anses i alla fall motverka detta höga risktagande i viss mån.³²

²⁹ Prop. 2009/10:61 s. 10.

³⁰ Prop. 2009/10:61 s. 7.

³¹ Prop. 1993/94:196 s. 82.

³² Bergström och Samuelsson 2012, s. 243.

3 Allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler

3.1 Allmänt om avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder

3 kap. AvtL reglerar rättshandlingars ogiltighet. Reglerna i detta kapitel anses inte vara uttömmande utan det finns regler om ogiltigförklaring av avtal och andra rättshandlingar även i andra lagar och praxis. Alla ogiltighetsregler är i sig tvingande och bildar på så sätt en yttre ram som inskränker avtalsfriheten, men som senare berörs kan den tvingande verkan vara mer eller mindre långtgående.³³ En viktig grupp av ogiltighetsgrunder är de som reglerar särskilda omständigheter vid rättshandlingens tillkomst, så som tvång, svek och misstag av olika slag. Dessa regler återfinns i 28-31 §§ AvtL och har alla gemensamt att någons otillbörliga förfarande ska ha förmått den rättshandlande att utföra rättshandlingen och på detta sätt ha inverkat på dess innehåll. Det krävs således ett kausalsamband mellan ogiltighetsanledningen och den företagna rättshandlingen och dess innehåll.³⁴

Vad en ogiltighetsförklaring av en rättshandling egentligen innebär har inte angivits någonstans i den civilrättsliga lagstiftningen. Vad som ska ske då en rättshandling förklaras vara ogiltig har istället utvecklats genom praxis och doktrin. Utgångspunkten brukar anses vara att parterna inte är skyldiga att fullgöra sina åtaganden enligt avtalet. Om detta redan skulle ha skett så anses var och en av parterna vara skyldig att återbära det som denne uppburit.³⁵

3.2 Starka och svaga ogiltighetsgrunder

Som ovan antytts så kan den tvingande verkan av ogiltighetsreglerna vara mer eller mindre djupgående. Inom ogiltighetsläran skiljer man mellan två olika ogiltighetsgrunder, svaga och starka. De svaga ogiltighetsgrunderna är av den art att de inte kan göras gällande mot en avtalspart som är i god tro.

³³ Se Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (1 maj. 2014, Zeteo), kommentaren till 28-38 §§ kapitelrubriken.

³⁴ Adlercreutz och Gorton 2011, s. 261.

³⁵ Se Grönfors & Dotevall, Avtalslagen (1 maj. 2014, Zeteo), kommentaren till 28-38 §§ kapitelrubriken.

Exempel på sådana ogiltighetsgrunder är svek och tvång.³⁶ För att det ska vara möjligt för en part att vara i god tro krävs det dock att det är en tredje person, annan än parterna, som har utövat det otillbörliga förfarandet. Om parten själv har utfört den otillbörliga handlingen kan han aldrig vara i god tro.³⁷ De starka ogiltighetsgrunderna kan till skillnad mot de svaga även göras gällande mot en part i god tro. Exempel på starka ogiltighetsgrunder är råntvång, omyndighet och psykisk störning.³⁸

³⁶ Adlercreutz och Mulder 2013, s. 69.

³⁷ Adlercreutz och Gorton 2011, s. 267.

³⁸ Adlercreutz och Mulder 2013, s. 69.

4 Ogiltigförklaring av aktieteckning

4.1 Ogiltigförklaring enligt ABL

4.1.1 Ogiltigförklaring vid bolagsbildning

Vid bolagsbildning har bolaget inte möjlighet att göra gällande en aktieteckning som inte har gjorts på stiftelseurkunden.³⁹ Det är dock upp till aktietecknaren att åberopa denna ogiltighetsanledning genom att anmäla felet hos Bolagsverket innan registrering av bolaget har skett (2 kap. 12§ ABL). Om aktietecknaren gör en sådan anmälan ska det leda till att bolaget inte registreras.⁴⁰ Anledningen till att aktieteckningen ska ses som giltig om aktietecknaren inte har anmält felet till Bolagsverket innan registreringen av bolaget är med hänsyn till de konsekvenser och risker som bolagets borgenärer skulle drabbas av om aktieteckningen skulle kunna göras ogiltig även efter registreringen. Detta skulle kunna leda till att bolaget upphör att existera och bolagsborgenärerna skulle i och med detta löpa en stor risk för att inte få sina fordringar på bolaget betalda.⁴¹

En aktieteckning som har tecknats med villkor som inte överensstämmer med stiftelseurkunden ska anses giltig men det särskilda villkoret ska dock inte kunna åberopas mot bolaget. Vid bolagsbildningen är det endast stiftarna som har rätt att teckna aktier och en stiftare får i detta fall själv bära risken för att lagens krav vad gäller villkor är uppfyllda. I detta fall kan aktietecknaren inte vända sig till Bolagsverket för att få aktieteckningen ogiltigförklarad.⁴² En aktietecknare har inte heller möjlighet att efter det att bolaget har registrerats åberopa att ett villkor i stiftelseurkunden inte har uppfyllts för att ogiltigförklara aktieteckningen. Detta för att förhindra att aktiekapitalet ska minskas efter bolagets registrering på grund av att bolaget inte uppfyller villkoren i stiftelseurkunden.⁴³

³⁹ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 11 §, Lexino 2014-10-29.

⁴⁰ Rodhe 2014, s. 46.

⁴¹ Prop. 2004/05:85 s. 230.

⁴² Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 13 §, Lexino 2014-10-29.

⁴³ Prop. 2004/05:85 s. 231.

4.1.2 Ogiltigförklaring vid nyemission av aktier

En aktieteckning som inte uppfyller formkraven vid nyemission är inte bindande för aktietecknaren, men däremot för bolaget. En sådan teckning kan bara göras gällande om emissionsbeslutet har registrerats utan att aktietecknaren innan registreringen har anmält felet hos Bolagsverket. Efter registreringen är teckningen bindande både för tecknaren och bolaget oavsett formfel.⁴⁴ Om en aktieteckning har gjorts med ett villkor som inte stämmer överens med emissionsbeslutet är teckningen i sig ogiltig och den kan varken åberopas av bolaget eller tecknaren.⁴⁵ Om ogiltigheten inte har anmälts hos Bolagsverket innan emissionsbeslutet har registrerats är dock aktietecknaren ändå bunden av teckningen men kan inte åberopa villkoret mot bolaget (13 kap. 15§ ABL).

Det föreligger således här en skillnad vad gäller möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning då den tecknats med villkor som inte stämmer överens med stiftelseurkunden mot om den tecknats med villkor som inte överensstämmer med emissionsbeslutet. Detta på grund av att det vid bolagsbildning endast är stiftarna som har rätt att teckna sig för aktier och man anser därför kunna ha en strängare ordning mot dem till skillnad mot en aktietecknare vid nyemission. Detta på grund av att en tecknare vid nyemission inte behöver ha deltagit i utformningen av emissionsbeslutet och har därför givits en möjlighet att få aktieteckningen ogiltig genom anmälan till Bolagsverket före registreringen.⁴⁶

4.1.3 Andra regler i ABL som leder till ogiltigförklaring av aktieteckning

Utöver de ovan nämnda reglerna om möjligheten för en aktietecknare att ogiltigförklara en aktieteckning genom anmälan till Bolagsverket innan bolaget eller emissionsbeslutet registreras finns det även andra regler som leder till ogiltigförklaring av en aktieteckning.

Rätten till en aktie som inte betalas i rätt tid får förklaras förverkad för den betalningsskyldige av bolagets styrelse (13 kap. 26§ ABL). Vid registreringen av emissionsbeslutet kommer detta leda till att aktien blir ogiltig (13 kap. 29§ ABL). Vidare föreligger en avyttringsskyldighet för bolag då de har förvärvat sina egna aktier och de aktier som inte avyttras inom en viss stadgad tidsperiod ska förklaras ogiltiga, varefter bolaget ska

⁴⁴ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 14 §, Lexino 2013-07-01.

⁴⁵ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 15 §, Lexino 2013-07-01.

⁴⁶ Prop. 2004/05:85 s. 346–347.

minska aktiekapitalet med motsvarande belopp som de ogiltigförklarade aktiernas andel av aktiekapitalet utgjorde (19 kap. 6§ ABL).

Effekten av ovan redovisade regler blir att bolagets bundna kapital tas i anspråk och detta på grund av att aktierna ogiltigförklaras och aktiekapitalet därför minskas. Denna ogiltigförklaring och nedsättning beror inte på att en aktietecknare har gjort anspråk på att få aktieteckningen ogiltigförklarad utan reglerna får istället ses som ett sätt att korrigera underlåtenheten att betala in teckningsbeloppet eller bolagets underlåtenhet att avyttra aktierna inom rätt tidsperiod. Om man ska se dessa regler från borgenärsskyddssynpunkt så borde risken för att borgenärsskyddet försvagas vara lika stor vid en tillämpning av dessa regler som när en aktietecknare gör gällande ogiltighet av en aktieteckning med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder.⁴⁷

4.2 Ogiltigförklaring enligt allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder

ABL innehåller inte några regler om verkan av allmänna civilrättsliga ogiltighetsanledningar på en aktieteckning. I förarbetena har detta inte diskuterats något ingående utan det har mest konstaterats att möjligheterna att få en aktieteckning ogiltigförklarad på sådana grunder som regel antas vara begränsade. Efter det att bolaget har registrerats anses aktietecknaren inte ha rätt att åberopa de s.k. svaga ogiltighetsgrunderna som grund för att aktieteckningen ska förklaras ogiltig. Man anför dock att starka ogiltighetsgrunder, sådana som är oberoende av medkontrahentens goda tro, torde kunna åberopas såväl innan som efter registreringen av aktieteckningen.⁴⁸

Det finns således inget i den aktiebolagsrättsliga lagstiftningen som reglerar huruvida en aktieteckning kan ogiltigförklaras med åberopande av allmänna avtalsrättsliga regler och inte heller något i den avtalsrättsliga lagstiftningen som reglerar dess förhållande till aktiebolagsrätten. Möjligheten att med åberopande av avtalsrättsliga ogiltighetsregler ogiltigförklara en aktieteckning får istället anses regleras i detta knappa och ganska så grundlösa förarbetsuttalande.⁴⁹

⁴⁷ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §, Lexino 2014-10-29.

⁴⁸ Prop. 1975:103 s. 298.

⁴⁹ Egen kommentar.

5 Motivering till utformning av gällande rätt

5.1 Avsteg från allmänna rättsgrundsatser

Inom civilrätten är regler om ogiltighet och hävning centrala styrnings- och sanktionsregler i rättsförhållanden. Aktieteckning anses dock stå i en särställning jämfört med andra avtalsförhållanden. Vid en aktieteckning berörs inte bara tecknaren och bolaget utan även tredje man, exempelvis en borgenär till bolaget. Detta anses utgöra ett starkt argument för att särskilda regler ska gälla vad gäller möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning.⁵⁰

Att en svikligen förledd aktietecknare inte ska ha någon möjlighet att med återopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder få en aktieteckning ogiltigförklarad fastslogs av HD i NJA 1918 s. 398. Högsta domstolen kommer fram till att även om aktieteckningen skett på grund av oriktiga uppgifter som en av stiftarna har ansvar för så kan detta inte leda till att aktietecknaren kan undandra sig de förpliktelser som på grund av aktieteckningen åligger honom mot det bildade bolaget. Bolaget ska således inte drabbas för att en av stiftarna har förfarit svikligt. Att bolaget var registrerat vid tidpunkten för aktietecknarens invändning var dock inget som framfördes av domstolen.⁵¹ Det var detta som domstolen framförde i fallet och något motivering till varför en svikligen förledd aktietecknare inte ska ha möjlighet att få en aktieteckning ogiltigförklarad med återopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler framfördes inte närmare. Detta har istället kommit att diskuteras inom den rättsvetenskapliga doktrinen.⁵²

Avsteg från dessa allmänna rättsgrundsatser har i doktrinen motiverats med hänsyn till skyddet för aktiebolagets kapital och bolagets borgenärer. Redan under den första halvan av 1900-talet framfördes i doktrinen att det aktiebolagsrättsliga borgenärsintresset borde skyddas.⁵³ Denna inställning har fortsatt vara den gällande i den rättsvetenskapliga doktrinen. Det framförs att man bör vara försiktig med att ålägga bolaget ansvar för organföreträdarnas handlingar eftersom detta kan drabba bolagets borgenärer.⁵⁴ Utbetalning till aktieägarna anses sålunda endast kunna ske enligt ABL:s regler om vinstutdelning, nedsättning av aktiekapitalet eller

⁵⁰ af Sandeberg 2001, s. 269.

⁵¹ NJA 1918 s. 398, s. 401.

⁵² Egen kommentar.

⁵³ Karlgren 1938, s. 198.

⁵⁴ Kleineman 1998, s. 714.

reservfonden samt utskiftning vid likvidation.⁵⁵ Det anses dock föreligga en skillnad när ett bolag säljer sina egna aktier. Då anses motparten ha rätt att åberopa allmänna avtalsrättsliga regler om ogiltighet mot bolaget.⁵⁶

Det senaste rättsfallet som berör frågan om ogiltigförklaring av aktieteckning på allmänna avtalsrättsliga grunder är ett hovrättsavgörande från 2010.⁵⁷ Likt 1918 års fall var det fråga om en aktietecknare som ville göra gällande ogiltighet på grund av att han saknade kännedom om de faktiska förhållandena för aktieteckningen. Hovrätten konstaterar i sina domskäl, genom hänvisning till förarbetsuttalandena till 1975 års aktiebolagslag⁵⁸, NJA 1918 s. 398 och Karlgrens uttalanden i SvJT från 1938⁵⁹ att en aktietecknare inte torde kunna åberopa de s.k. svaga ogiltighetsgrunderna som leder till ogiltighet mot en ondtröende medkontrahent för ogiltigförklaring av en aktieteckning efter det att aktieteckningen har registrerats. Vidare framför hovrätten att ogiltighetsgrunder som kan göras gällande mot en godtröende medkontrahent torde kunna åberopas av aktietecknaren även efter aktieteckningens registrering. Domstolen konstaterar även att det är fråga om en skyddsbestämmelse till förmån för aktiekapitalet och aktiebolagets borgenärer.⁶⁰ Hovrätten anser således att borgenärsintresset ska gå före intresset av att investerare tecknar aktier på riktiga grunder och hänvisar till ett drygt 90 år gammalt rättsfall och förarbetsuttalanden som inte innehåller någon större motivering till rättsläget.⁶¹

Även om det inom doktrinen råder samstämmighet om att en aktietecknare inte kan åberopa samtliga allmänna avtalsrättsliga regler för ogiltigförklaring av en aktieteckning råder det delade meningar om under vilka förutsättningar allmänna ogiltighetsregler kan åberopas. Detta ska behandlas nedan.

5.2 Registreringens verkan

Som ovan anförts kan en aktieteckning ogiltigförklaras enligt ABL innan registreringen av bolaget eller kapitalhöjningen har skett om aktieteckningen har gjorts i strid med lagtexten eller villkor i emissionsbeslutet. Detta innebär således att efter det att aktieteckningen har registrerats kan inte

⁵⁵ SOU 1997:22 s. 227.

⁵⁶ NJA 1936 s. 257; Ds 2013:16 s. 30.

⁵⁷ RH 2010:66.

⁵⁸ Prop. 1975:103 s. 298.

⁵⁹ Karlgren 1938, s. 198.

⁶⁰ RH 2010:66 s. 4 ff.

⁶¹ Egen kommentar.

ofullständiga eller felaktiga uppgifter leda till ogiltigförklaring av aktieteckningen. På detta sätt kan man säga att registreringen har en reparerande verkan.⁶² Vad gäller möjligheten att åberopa allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler för att ogiltigförklara en aktieteckning har olika meningar framförts om registreringens verkan för denna möjlighet.⁶³

Inom doktrinen finns det de som menar att aktiekapitalet utbjuds som kreditbas till borgenärerna först i och med registreringen av bolaget respektive kapitalökningen och därför borde registreringen vara den tidpunkt då tecknarens rätt att göra civilrättsliga invändningar försvinner.⁶⁴ Även den omständigheten att det är vid registreringen som bolagets kapital publiceras och offentliggörs har använts som argument för att registreringen är den mest rimliga tidpunkten för att avgränsa möjligheten att åberopa allmänna avtalsrättsliga regler.⁶⁵

Det finns dock de som företräder en annan åsikt, nämligen att registreringen inte ska ha någon verkan för möjligheten att åberopa civilrättsliga regler. Som motivering till detta poängteras att registreringen inte anfördes som grund i 1918 års fall. Vidare anses att borgenärerna är lika skyddsvärda innan som efter registreringen och att en aktieteckning får sina speciella egenskaper redan vid teckningen då tillskottsplikten uppstår och inte vid registreringen.⁶⁶ Det framförs också att tredje man även fäster stor vikt vid andra uppgifter i bolagets räkenskapshandlingar än det registrerade aktiekapitalet varför det inte anses spela någon roll i borgenärsskyddssynpunkt om aktiekapitalet är registrerat eller inte.⁶⁷

5.3 Intresseavvägning

I fall som detta, då det är två intressen som står emot varandra, kan man göra en avvägning av vilket intresse som ska ges företräde. Man får alltså utvärdera vad som talar för och emot tillämpningen av allmänna avtalsrättsliga regler på en aktieteckning och vad som gör att en borgenär eller en investerare ska anses vara mer skyddsvärd än den andra.⁶⁸ Det som talar för en tillämpning av de allmänna avtalsrättsliga reglerna anses vara att det saknas uppenbara skäl att göra avsteg från allmänna rättsprinciper. Således talar de skäl som gör sig gällande vid bedömningen av svek och

⁶² af Sandeberg 2001, s. 267 f.

⁶³ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 13 §, Lexino 2013-07-01.

⁶⁴ Nial 1929, s. 95.

⁶⁵ af Sandeberg 2001, s. 275.

⁶⁶ Danielsson 1952, s. 88 f.

⁶⁷ Karlgren 1938, s. 203.

⁶⁸ Karlgren 1938, s. 192–199; Hultmark 1993, s. 49.

ohederliga förfaranden vid avtalets ingående för tillämpningen av de allmänna ogiltighetsgrunderna. Mot tillämpningen av reglerna anses vara det inom aktiebolagsrätten betydande intresse att skydda borgenärerna och aktiekapitalet. Detta är av vikt för att hela aktiebolagsinstitutet ska kunna fungera på det sätt som är tänk och hänsyn får här särskilt tas till aktieägarnas frånvaro av personligt ansvar. Karlgren framför även att man inte objektivt kan bevisa vilken som är den riktiga ståndpunkten, utan att valet mellan vilka regler som ska anses ges företräde kommer bero på en värdering av skälen för och emot respektive lösning och denna värdering kommer att avgöras utifrån vad bedömaren själv tycker.⁶⁹

Vidare framförs i doktrinen att domstolen vid intresseavvägningen mellan aktieägare och borgenärer gav borgenärerna företräde på grund av aktieägarnas rätt till vinstutdelning. Det är ett visst spekulativt moment som inverkar och som gör att aktietecknaren inte anses lika skyddsvärd som borgenären.⁷⁰

5.4 Skillnad mellan starka och svaga ogiltighetsgrunder

Inom doktrinen råder det i princip samstämmighet vad gäller möjligheten att åberopa starka ogiltighetsgrunder oberoende om registrering av aktieteckningen har skett. Då en stark ogiltighetsgrund är för handen anses den träda före borgenärsskyddet och en ogiltighetsförklaring av aktieteckningen anses således möjlig.⁷¹ Detta som en slags kompromiss att i alla fall de starka ogiltighetsgrunderna ska ha företräde framför borgenärsskyddet.⁷² Någon motivering till varför de starka ogiltighetsgrunderna ska kunna göras gällande även efter registreringen är dock svår att hitta. Enligt Karlgren så är förklaringen antagligen helt enkelt bara den omständigheten att de kan åberopas mot en godtroende part. De starka ogiltighetsgrunderna anses således ha intressen som är särskilt beaktansvärda enligt rättsordningen och det vore i och med detta att gå ett steg längre om även dessa intressen skulle få träda tillbaka för borgenärsintresset.⁷³

⁶⁹ Karlgren 1938, s. 198 f.

⁷⁰ NJA 1935 s. 270; Danielsson 1952, s. 84 f.

⁷¹ Karlgren 1938, s. 200; af Sandeberg 2001, s. 275; Rodhe 2014, s. 47.

⁷² Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §, Lexino 2014-10-29.

⁷³ Karlgren 1938, s. 200 f.

5.5 Skillnad mellan ogiltigförklaring vid bildning av bolag och nyemission av aktier

af Sandeberg uppmärksammar skillnaden mellan ogiltigförklaring av en aktieteckning vid bildning av ett bolag och ogiltigförklaring vid nyemission av aktier. Om samtliga aktieteckningar vid bolagsbildning skulle ogiltigförklaras skulle detta leda till att bolaget inte kommer till stånd. Vid en sådan ogiltigförklaring berörs aktiekapitalet medan ogiltigförklaring av en aktieteckning vid nyemission inte behöver påverka bolagets existens eller det ursprungliga bundna kapitalet.⁷⁴ På grund av dessa skillnader menar hon att det vid fallet av nyemission borde vara möjligt att ogiltigförklara aktieteckningen oavsett grunden för ogiltigheten. Bolaget har även alltid möjlighet att göra en ny nyemission och erbjuda teckning av aktier på riktiga grunder. Vad gäller fallet vid bolagsbildning framförs att om man fullt ut skulle erkänna möjligheten att ogiltigförklara aktieteckningen skulle detta leda till allt för stor osäkerhet för alla inblandade aktörer. Hon anser att det istället borde finnas en möjlighet att ogiltigförklara aktieteckningen så länge en ogiltigförklaring bedöms vara till större nackdel för de inblandade parterna än att bolagets verksamhet fortsatt bedrivs och detta inom en snäv preskriptionstid.⁷⁵

5.6 Möjlighet att beakta investerarens intressen utan ett krav på ogiltighet

Frågan uppkommer också om det är nödvändigt att det finns en möjlighet att ogiltigförklara en aktieteckning för att investeraren ska få sina intressen tillgodosedda eller om det går att uppnå samma skydd genom tillämpning av andra rättsregler. Slutsatsen av rättsfallet från 1918, att en aktieteckning vid bolagsbildning inte kan ogiltigförklaras genom åberopande av allmänna avtalsrättsliga regler utesluter inte att stiftarna, eller andra som medverkat till den oriktiga uppgiften vid bolagsbildningen eller nyemissionen kan göras skadeståndsskyldiga gentemot aktietecknaren.⁷⁶ Det är även denna möjlighet som det hänvisas till i doktrinen. Det framförs att svikligt beteende från ledamöternas sida i viss mån kan beaktas på annat sätt än genom tillämpning av allmänna ogiltighetsregler, främst genom straffrättsligt ansvar och personligt skadestånd för bolagsorganen eller dess

⁷⁴ af Sandeberg 2001, s. 283.

⁷⁵ af Sandeberg 2001, s. 294.

⁷⁶ Se Nerep och Samuelsson, Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §, Lexino 2014-10-29.

ledamöter och att det är denna reglering som en svikligen förledd aktietecknare är hänvisad till.⁷⁷

⁷⁷ Karlgren 1938, s. 199.

6 Analys

6.1 De lege ferenda

6.1.1 Ny marknad, nya intressen

Av utredningen framgår att en aktietecknare har väldigt begränsade möjligheter att med åberopande av allmänna avtalsrättsliga regler få en aktieteckning ogiltigförklarad och detta med hänsyn till bolagets borgenärer. Enligt gällande rätt anses en aktietecknare efter registreringen endast kunna åberopa starka ogiltighetsgrunder för att ogiltigförklara aktieteckningen medan även de svaga ogiltighetsgrunderna torde kunna göras gällande innan aktieteckningen har registrerats.

Som framgått av den föregående utredningen ligger ett snart 100 år gammalt rättsfall och doktrin från mitten av 1900-talet till grund för gällande rätt. Det kan ifrågasättas huruvida de knappa motiveringarna i detta rättsfall och den gamla doktrinen fortfarande kan anses motivera gällande rätt i en värld där marknaden för aktier har förändrats sedan dessa uttalanden kom. Kan man fortfarande hävda att borgenärerna ska anses lika skyddsvärda nu som då? Kan det anses motiverat att gå ifrån ett borgenärsskydd till ett investerarskydd? Har investerarna borgenärer som kan vara värda att skyddas? Det är många frågor som väcks och det är i alla fall enligt mig inte alls självklart att skyddet för borgenärerna i alla lägen ska gå före skyddet för en lurad investerare och att även bolaget i och med detta ska få vinning på grund av att man vill skydda borgenärerna.

6.1.2 Aktiekapitalets roll som borgenärsskydd

Som ovan redovisats så föreligger det intressekonflikter mellan olika parter inom aktiebolagsrätten och på grund av att aktieägarna inte är personligt ansvariga för bolagets förpliktelser krävs det vissa skyddsregler för borgenärerna som hindrar aktieägarna från att plocka ut alla medel ur bolaget. Detta eftersom bolagsförmögenheten utgör skydd för borgenärernas fordringar. Det finns därför regler som kräver att alla aktiebolag ska ha ett aktiekapital.

Det största skälet till att man inte anses kunna åberopa allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler för att ogiltigförklara en aktieteckning är på grund av borgenärsskyddssynpunkt. Vid en ogiltigförklaring av en aktieteckning kommer aktiekapitalet att minskas vilket anses vara till

förfång för borgenärerna. Att aktiekapitalet skulle utgöra ett sådant betydande borgenärsskydd kan mot vad som ovan anförts dock ifrågasättas. Borgenärerna anser att även andra faktorer i bolaget, så som kassaflöde och likviditet är viktigare än aktiekapitalet. Det framgår också att många borgenärer även kräver andra säkerheter för sina fordringar på företag genom exempelvis pant eller personlig borgen från aktieägarna. Aktiekapitalet är således inte ensamt avgörande för borgenärernas skydd och borgenärerna verkar fästa vikt vid många andra faktorer än bara aktiekapitalet. Det framgår även att ett aktiekapital på 100 000 – 200 000 kronor ofta är ett otillräckligt skydd om ett bolag skulle få ekonomiska problem. Många borgenärer skulle således inte ha täckning för sina fordringar på bolaget i aktiekapitalet. Mot bakgrund av detta kan det frågas om man fortfarande kan åberopa borgenärsskyddet i aktiekapitalet som det största skälet till att man inte ska ha möjlighet att ogiltigförklara en aktieteckning. Även om man anser att borgenärerna är mer skyddsvärda än aktietecknarna kan man ifrågasätta om just aktiekapitalet utgör det betydande borgenärsskydd som det vill göras gällande och som anses hindra en ogiltigförklaring.

6.1.3 Skillnad mellan bolagsbildning och nyemission

Av utredningen framgår det att det i den nuvarande aktiebolagsrättsliga lagstiftningen föreligger en skillnad i möjligheten att ogiltigförklara en aktieteckning beroende på om den sker vid bolagsbildning eller vid nyemission. Om en aktieteckning vid bolagsbildning tecknas med ett villkor som inte överensstämmer med stiftelseurkunden ska själva aktieteckningen anses giltigt men det särskilda villkoret kan inte åberopas mot bolaget. Vid nyemission gäller istället att en aktieteckning som tecknas med ett villkor som inte stämmer överens med emissionsbeslutet i sig är ogiltig. Det krävs dock att tecknaren anmäler ogiltigheten till Bolagsverket innan emissionsbeslutet har registrerats, annars blir aktietecknaren ändå bunden av teckningen. Det föreligger således här en skillnad mellan bolagsbildning och nyemission vad gäller bundenhet av en aktieteckning som tecknas med avvikande villkor. Denna skillnad har motiverats med att det vid bolagsbildning endast är stiftarna som kan teckna sig för aktier och man anser därför kunna ha en strängare ordning för dem till skillnad mot nyemission då även utomstående kan ha möjlighet att teckna sig för aktier, vilka inte torde ha samma insyn och information om bolaget.

Mot denna bakgrund anser jag att dessa skäl skulle kunna motivera att det i alla fall vid nyemission skulle finnas en möjlighet att ogiltigförklara en

aktieteckning med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder även efter registreringen av aktieteckningen. Det kan således anses motiverat att upprätthålla en skillnad mellan aktieteckning vid bolagsbildning mot aktieteckning vid nyemission vad gäller möjligheten att kunna ogiltigförklara teckningen. Detta på grund av att det vid bolagsbildning endast är stiftarna som har rätt att teckna sig för aktier och det kan anses motiverat att lägga ett större ansvar på stiftarna än utomstående aktietecknare vad gäller ansvaret för att tillskansa sig rätt information om bolaget.

Det kan även anses motiverat att upprätthålla en skillnad mot bakgrund av de konsekvenser som en ogiltigförklaring av en aktieteckning kan leda till. En ogiltigförklaring av en aktieteckning vid bolagsbildning kan leda till att bolaget inte alls bildas på grund av att det kapitaltillskott som är tvunget att göras vid bolagsbildning inte kommer ske. Vid nyemission kommer däremot en ogiltigförklaring inte att påverka bolagets existens eller det ursprungliga aktiekapitalet.

6.1.4 Finns det tillräckligt befintligt skydd för aktietecknarna?

Även om en vilseledd aktietecknare inte har möjlighet att vända sig till bolaget och med åberopande av allmänna avtalsrättsliga regler få teckningen ogiltigförklarad har han möjlighet att vända sig till de ledamöter i bolagsorganen som företagit den vilseledande handlingen och kräva dem på skadestånd. Mot bakgrund av att en aktietecknare har denna möjlighet uppkommer frågan om det finns ett behov av att kunna ogiltigförklara en aktieteckning eller om möjligheten för aktietecknaren att vända sig till ledamöterna räcker för att tillgodose aktietecknarens intressen. Även om en aktietecknare har möjlighet att vända sig till de ledamöter som har företagit den svikliga handlingen är det inte säkert att de har medel till att gottgöra den vilseledd tecknaren. Aktietecknaren skulle troligtvis ha ett bättre skydd om han skulle ha möjlighet att vända sig till bolaget och få aktieteckningen ogiltigförklarad och teckningen i och med detta återgå än att föra en skadeståndstalan mot ledamöterna.

Aktietecknaren har således en viss möjlighet att få ersättning för den skada som han kan tänkas lida och frågan blir då om man anser att det är ett tillräckligt skydd eller om man vill ge aktietecknaren ett större skydd genom att göra det möjligt att ogiltigförklara en aktieteckning och på så sätt få teckningen att återgå och parterna återbära det de har uppburit.

6.2 Sammanfattande slutsatser

Enligt min mening kan man mot bakgrund av det ovan anförda ifrågasätta motiveringarna som anses ligga till grund för gällande rätt. Jag anser att skälen för att en aktietecknare inte ska ha någon möjlighet att med allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsgrunder ogiltigförklara en aktieteckning inte är hållbara.

Gällande rätt bygger på ett avgörande från Högsta domstolen som över huvud taget saknar motivering i domslutet till domen. Domstolen konstaterar bara att en svikligen förledd aktietecknare inte ska ha någon möjlighet att få en aktieteckning ogiltigförklarad. Istället har motiveringen till detta senare diskuterats i doktrinen. Dessa motiveringar har sedan ansetts vara gällande rätt utan att någon har ifrågasatt de något närmare. Även i senare tids doktrin har man byggt sin argumentation på uttalanden från första hälften av 1900-talet.

Även om en aktietecknare har möjlighet att vända sig till de ledamöter som har företagit den vilseledande handlingen och kräva dem på skadestånd och detta skydd anses räcka kvarstår fortfarande frågan om motiveringen till gällande rätt kan anses hållbar. Det spelar således ingen roll om aktietecknaren har möjlighet att få ersättning på annat sätt om undantaget från allmänna rättsgrundsatser inte kan motiveras. Mot bakgrund av det som ovan anförts anser jag att det borde finnas möjlighet att ogiltigförklara en aktieteckning med åberopande av allmänna avtalsrättsliga ogiltighetsregler, i alla fall vid nyemission av aktier. Detta eftersom jag anser att aktiekapitalet inte kan anses utgöra det väsentliga borgenärsskydd som det hävdas inom doktrinen och det kan i och med detta inte anses vara till så stort förfång för borgenärerna om aktiekapitalet minskas. Det får således anses motiverat att borgenärernas ganska så svaga skydd får träda tillbaka mot investerarnas intressen att teckna aktier på riktiga grunder.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Departementsserien

Ds. 2013:16 Prospektansvar.

Författningar

Aktiebolagslag (2005:551).

Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Årsredovisningslag (1995:1554).

Propositioner

Prop. 1975:103 Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag m.m.

Prop. 1983/84:48 Om ändring av beskattning av realisationsvinster på börsaktier, m.m.

Prop. 1993/94:196 Ändringar i aktiebolagslagen (1975:1385) m.m.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.

Prop. 2009/10:61 En sänkning av kapitalkravet för privata aktiebolag.

Statens offentliga utredningar

SOU 1997:22 Aktiebolagets kapital.

Litteratur

Adlercreutz, Axel & Gorton, Lars: *Avtalsrätt I*, 13. Uppl. Lund 2011.

Adlercreutz, Axel & Mulder, Bernard Johann: *Avtal: lärobok i allmän avtalsrätt*, 13. Uppl. Stockholm 2013.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per: *Aktiebolagets grundproblem*, 4. Uppl. Stockholm 2012.

Danielsson, Erik: *Aktiekapitalet: studier över aktiekapitalets kapitalkonstruktion enligt svensk rätt*, Lund 1952.

Deuschl, Carl-Johan: ”Bolagets ansvar vid fel eller brist i prospekt”. I: *Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet*, 1999/00:2 s. 269–297.

Hultmark, Christina: *Upplysningsplikt vid ingående av avtal*, Stockholm 1993.

Karlgren, Hjalmar: ”Några aktierättsliga anteckningar i anledning av ett par rättsfall”. I: *Svensk Juristtidning* 1938.

Kleineman, Jan: ”Påföljder vid brott mot det s.k. aktiebolagsrättsliga låneförbudet – med särskilt beaktande av kreditgivaransvaret”. I: *Juridisk tidskrift vid Stockholms universitet*, 1997/98:03 s. 707–721.

Nial, Håkan: *Om aktiebrev och andra aktierättsliga dokument*, Stockholm 1929.

Rodhe, Knut & Skog, Rolf: *Rodhes aktiebolagsrätt*, 24. Uppl. Stockholm 2014.

Sandberg, Catarina af: *Prospektansvaret: caveat emptor eller caveat venditor?* Stockholm 2001.

Elektroniska källor

Grönfors, Kurt & Dotevall, Rolf: *Avtalslagen: en kommentar*, 1 maj 2014, Zeteo, hämtad den 18 november 2014 från: www.nj.se/zeteo.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 1 kap. 4 §*, Lexino 2013-07-01, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 11 §*, Lexino 2014-10-29, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 12 §*, Lexino 2014-10-29, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 13 §*, Lexino 2014-10-29, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 2 kap. 14 §*, Lexino 2014-10-29, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 13 §*, Lexino 2013-07-01, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 14 §*, Lexino 2013-07-01, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Nerep, Erik & Samuelsson, Per: *Aktiebolagslag (2005:551) 13 kap. 15 §*, Lexino 2013-07-01, Karnov online, hämtad den 11 november 2014 från: <http://www.karnovgroup.se>.

Rättsfallsförteckning

NJA 1918 s. 398

NJA 1935 s. 270

NJA 1936 s. 257

RH 2010:66